

Utnyttja skärmen

Hög tid att tänka på flera visningsscenarion

2011-02-17: Sven-Håkan Olsson

SKÄRMOPTIMERING De senaste årens utveckling av bildskärmarna har inte följts av motsvarande optimering av användargränssnitten. Bara "paddorna" är undantag.

Det finns två tydligt motsatta trender när det gäller datorers bildskärmar. Å ena sidan har de bärbara datorernas skärmar blivit låga och breda, "widescreen". Ska datorn med rätta kallas bärbar måste skärmen dessutom vara relativt liten. Minibärbara, "netbooks" som blev populära för något år sedan har ännu mindre skärmar.

Å andra sidan har de stationära skärmarna numer ordentlig storlek. 20 tum och uppåt har blivit överkomliga i pris och väldigt populära. Minns ni förresten pytteskärmen på den första Mac:en som brukade kallas "periskopet"? Utvecklingen har verkligen gått framåt.

Sammantaget gör detta att det uppstår två väldigt olika optimeringsbehov för det som ska visas på skärmen. Här finns helt klart mycket att förbättra.

Lågbreda skärmar kräver en sorts optimering...

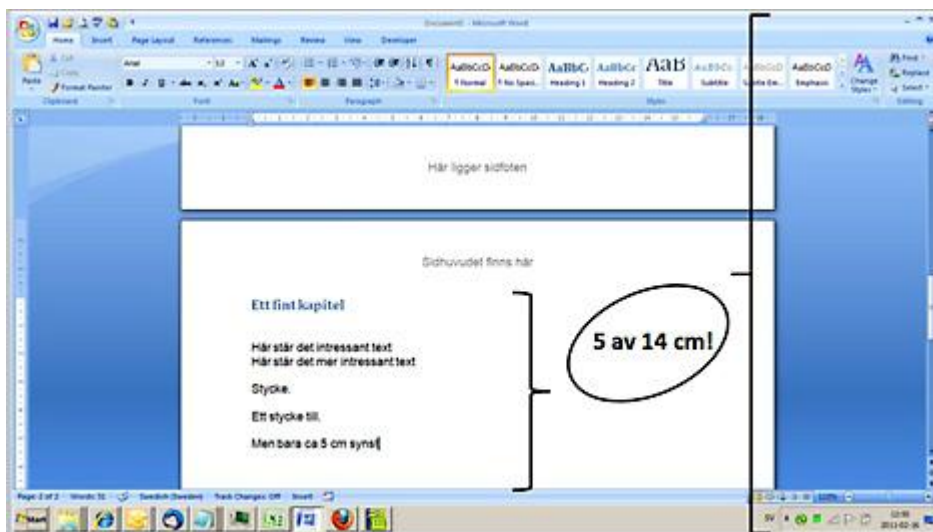
Till att börja med ska man komma ihåg att väldigt mycket av det vi dagligdags arbetar med i datorn fortfarande handlar om stående format som A4. Omedelbart kan man förstå att en lågbred skärm i en bärbar dator passar dåligt till stående dokumentformat. Men det är inte nog med det.

Alla de vanliga klientoperativsystemen, Windows, Mac OS och Linux, stjälar en massa utrymme av just höjden på skärmen. En tjock ikonlist ligger i nedkant och flerradiga menyer upptill. Den avancerade användaren kan i och för sig flytta ikonlisten till skärmsidan eller få den att försvinna när den inte behövs, men normalanvändaren hittar inte fram till de krångligheterna. Dessutom kanske jobbdatorn är nerlåst så att det inte går att ändra.

Nu är det väl nog med utrymmesslöseriet i höjddled tänker ni? Nejdå, till detta tillkommer ovanan att i överkant stoppa in ytterligare verktygsfält. Ett av de tydligaste exemplen är nyare versioner av Office vars huvudmeny (ribbon) tar upp rejält med höjdutrymme och mig veterligt inte går att flytta. Dessutom startas ofta utskriftsvisning så att dokumentsidhuvud, dokumentfot och arkmellanrum tar plats från den egentliga informationen i dokumentet.

Återigen, den avancerade användaren kan förbättra läget en del, men för normalanvändaren är det man ser också det man får.

Vill det sig illa blir det som på bilden nedan. Av 14 cm höjdutrymme på min bärbara dator är det endast cirka fem cm som visar själva dokumenttexten. 65 procent av skärmhöjden är bortslösad medan det finns massor av oanvänd plats vid sidokanterna!

Har man ännu mer otur ska man på en lågbred skärm läsa ett pdf-dokument som ogenomtänkt nog är utformat för stående A4 och med fyra spalter. Ni anar vilket rullande det blir ner och upp och höger vänster för att kunna följa spalttexten...

Av det här förstår man den stora fördelen med paddan (iPad, Galaxy Tab med fler): det är superlätt att byta till stående visning! Alla dessa A4-dokument och webbsidor som har mycket information på höjden blir betydligt mycket mer läsbara på en stående skärm.

Undra på att dagstidnings-appar för paddor uppskattas mycket mer än de tidigare pdf-utgåvorna med flerspaltsutseende som folk försökte läsa på vanliga bärbara datorer.

Jag hade en tablet-PC för tio år sedan som faktiskt kunde visa stående format, men den var lite för tidigt ute på andra fronter. Veteranerna bland oss minns också Facit Twist (!), en teckenterminal där man helt sonika kunde greppa tag i hela tjockskärmen, applicera muskelkraft och vrida så visningen ställdes om.

Men kanske är det dags att lätt kunna vrida skärmorienteringen även på bärbara datorer? Det går faktiskt att vrida i grafikinställningarna på de flesta datorer redan nu, men musplatta och annan hantering skapar trassel.

...och stora stationära skärmar kräver en annan sorts optimering

Våra stationära skärmar är alltså en helt annan historia. En snabb webbsökning visar att man för en tusenlapp kan få en 20-tummare. Två tusen kronor för 22 tum. En 27 tummare av enklare slag för 2.695 kronor plus moms, helt otroligt prisvärt.

Här är plötsligt Office ribbon eller ikonlisten inte något problem alls. Det finns gott om plats på höjden, även om de billigare storskärmarna bara har 1080 pixels höjdupplösning.

Men nu får vi istället ett annat problem. MDI-mönstret (Multiple Document Interface) har spridit sig. Det innebär att nyare versioner av Excel inte effektivt kan visa två kalkyler OCH samtidigt en pdf om man till exempel vill jämföra data. En stor skärm skulle ju annars göra sådana jämförelser lätta, så att man slipper skriva ut i onödan.

Excel och Powerpoint kan inte finnas i separata fönster, utan man blir tilldelad ett huvudfönster som de separata filerna visas inom, i varsitt delfönster. För att se något vettigt i två samtidiga ark måste man göra huvudfönstret stort. Detta täcker då lätt andra fönster som man också skulle vilja se, såsom pdf-läsaren eller webben.

Märkligt nog slipper Word det här problemet, där öppnas dokumenten i varsitt fönster som man kan storleksanpassa i relation till andra fönster man vill se samtidigt på sin stora fina skärm.

För egen del innebär det att även om jag inte alltid vågar använda Openoffice Calc för avancerade redigeringar som ska till kund, så kan jag i Calc öppna arken som jag ska titta i och kopiera från. Med Openoffice slipper man nämligen MDI. Däremot sköter jag i detta fall själva redigeringen i Excel eftersom det då endast behöver finnas ett Excel-ark öppnat och då ställer inte MDI till det.

Ännu sämre fungerar MDI om man har två skärmar till datorn. Det här är också en ökande trend - när jag använder den bärbara datorn på kontoret eller hemma så kopplar jag den till en stor stationär skärm och så låter jag grafikkortet skapa en "extended desktop" så att den inbyggda skärmen och den extra kan visa olika fönster.

Då får man det bästa av två världar! Behändigt bärbar när jag rör mig, stor skärmyta när jag är stationär. Eftersom MDI kräver ett enda huvudfönster blir det då mycket krångligt att utnyttja ytan och ha ett Excel-ark på ena skärmen och ett på den andra.

En släkting till MDI är TDI (Tabbed Document Interface) som har blivit populärt i webbläsarna på senare tid.

På en liten skärm kan TDI kanske underlätta att hålla ordning på många fönster, men på en stor skärm ger det liknande problem som jag exemplifierade med Excel och MDI ovan - om man ska titta på två webbfönster och jämföra info med ett ordbehandlingsdokument och kalendern blir det trassligt att disponera skärmytan. "Tabbed browsing" brukar dock vara ganska lätt att stänga av, men kan göra det krångligt för den ovane.

Smartphones och andra enheter

Hur gör vi med de smarta telefonerna då? Där vill vi också kunna läsa dokument och webbar. Här är skärmytan förstås ännu mindre än i de bärbara datorerna och mitt exempel ovan med en pdf i stående format med fyra kolumner blir ett skräckexempel vad det gäller läsbarhet.

Här kanske en av flera förklaringar finns till att de speciella apparna bitvis har vunnit över webbvisning på smarttelefon: Apputvecklarna har verkligen lagt ner energi på att optimera användargränssnittet för den tillgängliga skärmytan. Dock är det inget som säger att inte webbar kan optimeras nästan lika bra! Apparna ger ju plattformsinlåsning som nackdel.

Vad blir nu slutsatsen av allt det här? Jo, utvecklare måste verkligen tänka till för att optimera gränssnittet till FLERA visningsscenarion. Det är på sitt sätt en ny utmaning tillsammans med alla andra utmaningar för att lyckas!

Detta gäller de flesta som skapar "innehåll": Webbredaktörer, utvecklare av grundapplikationer som ordbehandling och kalkyl, utvecklare av administrativa stödsystem etc etc.

Här är också några konkreta småtips för att förbättra utnyttjandet av lågbreda skärmar:

- I Windows Office kan du dubbelklicka på ett flikval (i "ribbon"), då visas den inte längre och det blir mera höjdutrymme.

- Du kan också dubbelklicka på arkmellanrummet vid utskriftsvisning, då slipper du se sidhuvud, sidfot och arkmellanrum.
- Högerklicka på en ”ledig” yta på ikonlisten i Windows, välj Egenskaper, sedan kan du välja att lägga ikonlisten vid sidokanten, istället för att stjäla höjd. Liknande går att göra på Mac.

Sven-Håkan Olsson är en fristående konsult som särskilt arbetar med att kombinera verksamhetsnytta med teknikhöjd. Han har en lång karriär sedan 70-talet som it-konsult (it-arkitektur, systemdesign, programmering, reviewer, utredningar, kursledning). Sven-Håkan är också medgrundare av Know IT och var dess teknikchef 1990-2003. Han utsågs till en av "Sveriges topputvecklare" av Computer Sweden 2008 och 2010.

Sven-Håkan håller regelbundet kurser åt Dataföreningen Kompetens. Läs gärna mer på hans blogg www.definitivus.se.

[Sven-Håkan Olsson](#)